

TERESA COSTA-GRAMUNT

Any 1270. Els inquisidors tenen memòria antiga, no perdonen res, ni tan sols la mort i el repòs etern. El vescomte Arnau de Castellbò, mort l'any 1226, i la seva filla, Ermessenda de Castellbò, morta quatre anys després, l'any 1230, van ser sotmesos a un procés pòstum per part de la Santa Inquisició. Els cavallers vestits de negre rigorós determinen que al comtat de Castellbò s'han celebrat cerimònies càtars, que pare i filla han professat aquesta doctrina que feia gala de no mentir, que rebutjava qualsevol forma de violència i que considerava que les dones tenen els mateixos drets i dignitat humana que els homes, fins i tot per a predicar i per a batejar, ritual que es feia per imposició de mans.

El tribunal dicta sentència contra Arnau i Ermessenda, els codemna com a heretges i els aplica la sentència sense contemplacions. Així es desenterren els cossos de la seva tomba, es cremen les seves despulles de manera pública i s'escampen les seves cendres al vent.

Des de l'any 1237 que l'hereu del comtat occità de Foix, Roger Bernat, el marit d'Ermessenda de Castellbò, ha estat excomunicat per l'Església catòlica. Els motius: per haver-se negat a establir el tribunal de la Inquisició en els seus territoris i per acollir-hi fugitius càtars del Llenguadoc. No és fins poc abans de morir, l'any 1940, que se li aixeca l'excomunió.

Conta la llegenda –i en dono fe, ja que la vaig escoltar fa dos estius en una estada per aquestes valls i muntanyes pirinenques– que el poble de Castellbò va ofendre's molt amb el tracte terrible i desconsiderat que van rebre els seus vescomtes. S'explica que aquests vilatans van fer seure a l'inquisidor general de Catalunya, Pere de Cadireta, en

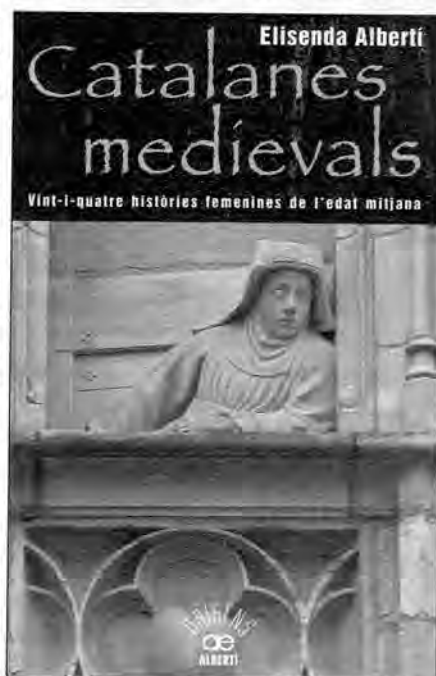
una cadira i el van matar a cops de pedra. El nom de Pere de Cadireta ve d'aquest fet terrible més d'acord amb la doctrina veterotestamentària d'ull per ull i dent per dent.

El castell de Castellbò va ser destruït l'any 1513 per ordres de Ferran el Catòlic. Nosaltres vam visitar les restes del castell restaurades, on es conserva només una torre de les dues que tenia aquesta edificació.

Ermessenda de Castellbò i Roger Bernat de Foix van tenir dos fills, Roger i Esclarmonda de Foix. Aquesta darrera és la figura històrica que inspira el personatge de ficció del mateix nom a *Cercamon*, l'esplèndida novel·la de Lluís Racionero (premi Prudenci Bertrana de 1981), on l'autor recrea el món heterodox de càtars i trovadors.

He llegit els detalls de la vida d'Ermessenda de Castellbò, dona instruïda que tant predicava com donava assistència a desvalguts i procurava l'educació de les nenes, en efecte càtara i contrària a les guerres santes, ja fossin cristianes o musulmanes, a *Catalanes medievals* (Albertí editor), on Elisenda Albertí, la seva autora, aplega vint-i-quatre històries femenines de l'edat mitjana.

Ermessenda de Castellbò brilla en aquest cel força desconegut de

les catalanes medievals a les quals Albertí, amb rigor històric i destresa narrativa, posa ara el focus. No n'hi ha per menys. La dama de Castellbò va reunir en el seu territori grups de dones de totes les edats i estaments socials perquè visquéssin juntes amb el propòsit de teixir, cosir i adobar roba que venien i canviaven per altres productes. Els guanys que obtenien servia per al manteniment de la pròpia comunitat. Així, doncs, aquestes dones, i tantes altres, *no es limitaren a ser simples espectadores de la història*, com diu Albertí, sinó que van voler-ne ser protagonistes, i això que el món que els va tocar viure no els deixava gaire lloc.